

עדנה שמש

סוף אחד, התחלה אחרת, ופס קול מוזיקלי מאוד

נורה גולד: האיש המת, מאנגלית: אסף כהן, הוצאת כרמל 209, 272 עמ'

כאמור, ג'ייק נפרד מאיב בחוסר רגישות גדול. "לאדם יש זכות להציל את נישואיו", תירץ בפניה, ואילו איב מרגישה גם כעת שהוא "גרע אותה מחייו כאילו היתה נמק". באופן אירוני, התרפיסטית במוזיקה שמצליחה לעזור לאנשים אחרים אינה מצליחה לרפא את עצמה. היא "אובססיבית, משותקת, סובלת", ואילו הוא "קציפור בשמים בעוד היא לכורה בכלוב". בד בבד מתחוויר לנו שאם ניסיונות ההירפאות של הגיבורה מתוארים כשלבי החלמה ממחלה, הרי שגם הרומן שלה עם ג'ייק היה נגוע

בחול, בעצימת עיניים ובהיעדר גבולות. איב עשתה אידיאליזציה לדמותו של ג'ייק ובמקביל העלימה עין מהשובניזם הבוטה שלו, למשל כשהתייחר בריאיון לניו יורק טיימס שלנשים יש אך תרומה מזערית למוזיקה היהודית. מהאבהות הפגומה מאוד שלו, שהקרינה על אישיותו ועל יחסיו עם הקרובים לו, איב העדיפה להתעלם על אף תמרורי האזהרה.

האי יכולת ההרסנית של איב לנתק סוף-סוף את הקשר הנפשי הגוררי עם אהובה-שלעבה, שאותה היא תופסת כהפרעת דחק פוסט-טראומטית ממש, נובעת בין השאר מטשטוש האני שלה, לכדי ישות אמורפית לעתים, משום הרצון שלה

להיטמע באהובה, עד כלות. "הוא החליף את דמה בדמו כמו בעירוני", אומרת לנו המספרת, "עד שלא נותר דבר שהיה כלי-כולו היא". אבל גם כשאיב מבינה את הפתולוגיה שביחסים שבינה לבין ג'ייק, היא עדיין מתחננת בפניו בקלישאתיות מסוימת, "בבקשה אל תגרש אותי. בבקשה, אני אעשה הכל. רק אל תעזוב אותי או תגרש אותי".

מן הסתם לא לחינם שמה של הגיבורה הוא איב, חווה בעברית, ולא במקרה היא מרגישה כמגורשת מגן עדן. אבל האומנם היה זה גן עדן? "הייתי תלויה בו לחלוטין", היא מהרהרת בשעת טיול בשכונת טלביה בירושלים, "כמו מכורה להרואין. כאילו ג'ייק ואני, באמצעות מחטים בזרועותינו, היינו מחוברים זה לזה בצינורית גומי, ואני חשבתי שהצינורית הזאת מעניקה לי חיים כשלמעשה היא רוקנה ממני כל טיפת חיים והעבירה הכל

נורה גולד היא סופרת קנדית יהודייה זוכת פרסים ואקטיביסטית, החולקת את זמנה בין ביתה שבטורנטו לבין ישראל. היא אף המייסדת והעורכת של כתב העת המקוון לספרות יהודית בינלאומית JewishFiction.net (שבו, למען הגילוי הנאות, התפרסמו גם שני סיפורים פרי עט, וכך התוודעתי לכתיבתה של גולד). האיש המת, שהוא ספרה השלישי, פורסם באנגלית בינואר 2016 בהוצאת אינאנה של אוניברסיטת יורק, ובאחרונה הוא ראה אור בעברית.

הספר נפתח בביקורה של איב ברקוביץ בישראל. איב היא אישה קנדית לא כל כך צעירה, מרפאת במוזיקה ומלחינה, אלמנה ואם לשני בנים, שהמאהב שלה - ג'ייק ג'קסון, גבר נשוי בעשור השביעי לחייו, תיאורטיקן ומבקר מוזיקה בעל שם עולמי שחי בארץ - נפרד ממנה כלאחר יד, בהודעת מייל לאקונית, שבה הוא כותב לה שזהו, הרומן ביניהם נגמר, "ואל תתקשרי אלי יותר אף פעם, ואל תכתבי לי עוד לעולם". איב מגיעה לארץ כדי להשתתף בכנס בתרפייה במוזיקה במכון ון ליר בירושלים, חמש שנים וחצי לאחר הפרידה החד-צדדית של ג'ייק ממנה והיא, כך ניווכח מיד, עדיין לא התאוששה מהאופן הגס והלא-ראוי שבו האיש מחק אותה מחייו, ואף לא מעצם היגרעותו מחייה. בפתח הספר, לא רק שאיב עוד לא מצאה מזור לנפשה אלא שהיא בשיאה של האובססיה שהיא פיתחה כלפי ג'ייק, מאז היפרדם. איב כבר עברה שלבים שונים בניסיונות ההבראה

הנפשיים שלה - הכחשה, אבל, ניסיון מכמיר להתנגד לעובדות. במילים אחרות, היא כבר צרחה ובכתה ללא סוף, כבר שלחה לג'ייק אלפי מכתבים שאת חלקם היא כתבה-ממש ושלחה לו, ואת חלקם רק הגתה בראשה ובדמיונה, והיא עדיין מתקשרת אליו ואל ביתו אין ספור פעמים, ממש כמו סטוקרית, ומטרידה בכך גם את אשתו, פראן; נעה בין צורך בלתי נשלט רק לשמוע את קולו של ג'ייק ומיד לנתק את השיחה, לבין ניסיונות מתישים וחסרי תוחלת, לרסן את הדפיה.

לג'ייק. קצת כמו חשבון בנק משותף, שאחד מבעליו כל הזמן מפקיד בו כסף מצד אחד, והשני כל הזמן מרוקן אותו מהצד השני. לאורך מערכת היחסים שלנו ג'ייק התחזק מיום ואני נחלשתי בהתמדה. כאילו עשינו עסקה עם השטן: אני אשא את כל החולשה של שנינו, והוא ישא את כל החוזק. כשבסופו של דבר הוא זרק אותי, לא נשאר ממני כלום. הייתי כלב מוזנח וכחוש, רק עוד ועצמות. נרקומנית מורעת וכחושה ועדיין נאחזתי בקרסוליו: ←

הספר, יש לציין, מוזיקלי עד מאוד. חוש השמע מופעל הרבה מאוד במהלך הקריאה, והיא נמלאת כל הזמן בקולות ובצלילים - איב עצמה אומרת ש"הכל היה מוזיקה" ביניהם, אפילו הסקס, וכי "המוזיקה חלחלה לכל תא בגופו" ובגופה. משום כך, ההרס המשמעותי ביותר בחייה נוגע במהות הכי בסיסית שלה. כי מאז הפרידה היא אינה מצליחה להלחין ואם היא מצליחה, היצירות היוצאות תחת ידיה הן רק על ג'ייק, הנושא היחיד של כתיבתה, וריאציה אחר וריאציה.

וכך מוצאת עצמה איב ברקוביץ שבויה במחזוריות רגשית כמו במנגינה צורמת שאינה מסתיימת, מחזוריות שמקהה את חושיה ואת יצירתה, ומעכבת את היכולת שלה ליצור מקטע חדש, לינארי ובעל כיוון, בחייה. התובנה המאירה שלה לגבי עומק התקיעות שהיא נתונה בה מגיעה בכנס התרפיה במוזיקה בירושלים, שם היא פוגשת את הקטור לוי, "הכוהן הגדול של המוזיקה היהודית" כפי שהוא מכונה, שיש לו "שיער של אינטלקטואל", מסוג השיער שתמיד מזכיר לה באופן חושני מאוד את ג'ייק. כשהקטור הזה מנסה לפלרטט גם איתה, איב היא קולטת באבחה שהיא שבויה זה שנים במחזוריות מאיימת, וכי אלה היו פני הדברים גם ביחסיה עם ג'ייק. "אני צריכה למצוא סיום למחזור הזה, שחוזר שוב ושוב", היא ממלמלת בייאוש, "כי הזמן הולך ואוזל."

לא יהיה מופרך לומר שספרה הנוגע ללב של נורה גולה, הוא ניתוח מעמיק של תהליך רֶקְפִּיטוּלְאֶצְיוֹנִי – כשמו של החלק השלישי והאחרון בספר – כלומר תיאור מעמיק ומתעצם של אקט סיכום וניסוח מחדש; מעין אבולוציה כואבת ונפתלת, תהליך רבי־שלים של התפתחות ושינוי. הרֶקְפִּיטוּלְאֶצְיָה, כך למדת, שאולה מעולם הסונטות, ומשמעה חזרה על האקספוזיציה, אבל בניסוח מחדש. במישור המטאפורי זוהי כמובן יכולתה החדשה של הגיבורה לנטות לבסוף מהמחזוריות אל כיוון; יכולתה החדשה להבריא מההיבטים החולים של אהבתה. אבל דומה שהיא לא מצליחה לעשות זאת באמת, בלי לעבור שלב הכרחי של רצח סימבולי. עוד כשג'ייק המעיט בערך היחסים שהיו ביניהם ואמר לה ש"בסך הכל היה בינינו רומן, ואז הוא נגמר", איב נושמת עמוק ומשיבה לו, "צר לי, אבל אני חוששת שתצטרך למות". היא קורעת לגזרים את עטיפת ספרו על 'מוזיקה יהודית מקודשת' ומעלה את הקרעים באש. בעיני רוחה איב רואה איך "שערו הלבן ניצת בכתום, ואז השיער נעלם, אוכל באש, ואחריו המצח, והגבה, וארובת העין, ופיו. הפה שאהבה כל כך. נעלם. נשרף. נמוג לעד."

לסיום, מיהו באמת האדם המת בסיפור הזה? כי עד כה דווקא איב ברקוביץ היא שעלתה שוב ושוב באש אהבתה הדחוויה; היא זו שחיתה כמו עוף החול העולה באש, ושב וקם מאפרו באופן מחזורי, רק כדי לבעור שוב. על כן כה יפה בעיני שהדימוי המוזיקלי והוויזואלי שבו בחרה נורה גולד לתאר את חזרתה של איב אל החיים מעוגן ביצירה החדשה שהיא מלחינה, "שירת הציפורים" שמה. ולא שזה היה קל לה. קודם היתה היצירה שלה "נטולת עליצות לחלוטין [...] מדשדשת וקהויה, נטולת רוח חיים", אף שאיב עצמה כבר החלה להרגיש שהיא אינה קהויה עוד ואינה נטולת חיים. אבל רק עכשיו, ברגעי הפינאלה, נעשית לה שירת הציפורים חיה ועולצת, ואיב מחליטה שהיה תהיה הקטע "החותם את מחזור האהבה והשנאה שלה". ומשהמחזור נחתם, אולי איש אחד לא מת, אבל אישה אחת קמה לתחייה.